

SOPHIE
MEREAU-BRENTANO
„DYLETANTKA”
NA WEIMARSKIM
PARNASIE

SOPHIE
MEREAU-BRENTANO
„DYLETANTKA”
NA WEIMARSKIM
PARNASIE

pod redakcją
Renaty Dampc-Jarosz
i Niny Nowary-Matusik

Seria
Niemiecka Literatura Kobiet (3)

Redaktor serii
Renata Dampc-Jarosz

Rada Naukowa serii
Prof. dr hab. Christa Bürger
(Frankfurt a.M./Berlin)
Prof. dr hab. Mirosława Czarnecka
(Uniwersytet Wrocławski)
Prof. dr hab. Katarzyna Grzywka
(Uniwersytet Warszawski)
Prof. dr hab. Krzysztof Jarosz
(Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Dr hab. prof. UJ Jadwiga Kita-Huber
(Uniwersytet Jagielloński)
Prof. dr hab. Lothar Pikulik
(Universität Trier)
Prof. dr hab. Hannelore Scholz-Lübbering
(Humboldt-Universität zu Berlin)

Recenzentka
Beate Sommerfeld

Spis treści

Przedmowa (<i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	7
--	---

Część I

Sophie Mereau-Brentano i jej drogi do pisarstwa (<i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	13
Sophie Mereau i Schiller (<i>Norbert Oellers</i>)	32
Emancypacja jako rzeczywistość wyimaginowana w powieściach epistolarnych Sophie von La Roche i Sophie Mereau (<i>Karina Becker</i>)	52
Problematyka artystowska w opowiadaniu <i>Marie Sophie Mereau-Brentano</i> (<i>Nina Nowara-Matusik</i>)	71
Bibliografia	89

Część II

<i>Amanda i Eduard</i> (część pierwsza, listy 1–13 tłum. <i>Agnieszka Dreinert-Jakosz</i> ; część pierwsza, listy 14–27 tłum. <i>Kamil Iwaniak</i> ; część druga, listy 1–5 tłum. <i>Kamil Iwaniak</i> ; część druga, listy 6–13 tłum. <i>Nina Nowara-Matusik</i> ; część druga, listy 14–20 tłum. <i>Marek Krisch</i> ; wiersze tłum. <i>Renata Dampc-Jarosz</i>).	101
<i>Marie</i> (tłum. <i>Nina Nowara-Matusik</i>)	276
Indeks osobowy	313

Przedmowa

Sophie Mereau-Brentano (1770–1806) była pisarką niemiecką epoki klasycyzmu-romantycznej. W stwierdzeniu tym nie kryłoby się nic nadzwyczajnego, gdyby nie fakt, że w odniesieniu do piszących kobiet wspomnianego okresu tylko w nielicznych przypadkach mówi się o byciu pisarką. Szeroko pojęta twórczość artystyczna kobiet wychodziła wprawdzie na przelomie XVIII i XIX wieku z cienia i zyskiwała na znaczeniu, ale pisanie pod pseudonimem lub nazwiskiem małżonka było wciąż powszechną praktyką¹. Droga Sophie Mereau-Brentano na pisarski parnas uchodzić może w pewnym sensie za wyjątkową. Wrażliwość, umiejętność postrzegania świata, tak ceniona w dobie romantyzmu, nieprzeciętne zdolności językowe byłyby zapewne niewystarczające, gdyby nie wsparcie, jakiego Mereau-Brentano doświadczyła od kolegów po piórze: Friedricha Schillera i Achima von Arnima. Nie bez znaczenia dla jej rozwoju był, wbrew przeciwnemu stanowisku literaturoznawczyń niemieckich², związek małżeński z Clemensem Brentanem.

¹ Por. B. Hahn: *Unter falschem Namen. Von der schwierigen Autorschaft der Frauen*. Frankfurt a.M. 1991, s. 7–70.

² Por. H.M. Kastinger Riley: *Saat und Ernte. Sophie Mereaus Forderung geschlechtlicher Gleichberechtigung*. In: Eadem: *Die weibliche Muse. Sechs Essays über künstlerisch schaffende Frauen der Goethezeit*. Columbia/South Carolina 1986, s. 58–72; J. Augart: *Eine romantische Liebe in Briefen*.

Mimo iż wiele kobiet zaczynało w tym okresie pisać i publikować, to najczęściej ich twórczość spotykała się krytyką i odrzuceniem, a one same nazywano pogardliwie pisarzynami lub dyletantkami³. Dyskusję na temat pisarek-dyletantek zainicjowali w swoich listach Johann Wolfgang Goethe i Friedrich Schiller, zainspirowani oceną prób poetyckich dwóch autorek – Amalii von Imhoff, krewnej pani Charlotte von Stein, oraz Caroline Wolzogen, szwagierki Schillera. Wymiana poglądów weimarskich koryfeuszy na temat możliwości kobiecego pisarstwa trwała od marca do sierpnia 1799 roku, a następnie została opublikowana w zbiorze *Über den Dilettantismus* [O dyletantyzmie], w którym Goethe wyjaśnia przyczyny niepowodzeń piszących kobiet, sprowadzając je do ich niezakorzenia w tradycji literackiej, braku edukacji i umiejętności oddzielenia życia od sztuki. Przyczyna kobiecego dyletantyzmu pisarskiego tkwiła, według Goethego, w ich sytuacji życiowej: zamążpójściu, macierzyństwie i niemożności pogodzenia obowiązków domowych z zawodem pisarki. Mimo licznych czynników uniemożliwiających kobietom pisanie obaj wieszczowie często wspierali swoje „koleżanki po piórze”, udzielając im rad, poprawiając teksty czy nawet organizując warsztaty⁴. W gronie owych „dyletantek” znalazła się także przysła

Zur Liebeskonzeption im Briefwechsel von Sophie Mereau und Clemens Brentano. Würzburg 2006, s. 196–211.

³ W tonie pogardy o pisarstwie kobiet wyrażali się np. Clemens Brentano i Ludwig Tieck. Por. A. Runge: *Literarische Praxis von Frauen um 1800. Briefroman, Autobiographie, Märchen.* Hildesheim 1997, s. 66. Por. także ubolewania Sophie Tieck-Bernhardi-Knorring na temat niedoceniań kobiecego pisarstwa w M. Haberstock: *Sophie Tieck – Leben und Werk. Schreiben zwischen Rebellion und Resignation.* München 2001, s. 170.

⁴ F. Schiller udzielał im często praktycznych rad dotyczących doboru gatunku czy tematu (polecał krótkie formy prozatorskie i baśnie). J.W. von Goethe był skłonny zaakceptować kobiece pisanie, czyli ów dyletantyzm, jeśli służył sztuce i człowiekowi. Schiller dostrzegał natomiast jego korzyści w kształtowaniu uczuć, języka, rozwijaniu siły wyobraźni i rozumu jednostki. Por. Ch. Bürger: *Leben Schreiben. Die Klassik, die Romantik und der Ort der Frauen.* Stuttgart 1990, s. 19–31. Warsztaty organizowane przez Goethego i Schillera opisuje P. Kühn: *Die Frauen um Goethe.* Leipzig 1910/1911, s. 163–166.

pisarka Sophie Mereau-Brentano, która jednakże, w odróżnieniu od innych pań, zyskała od początku uznanie Schillera i stała się jego równorzędną partnerką w rozmowach o pisarstwie, a następnie samodzielną pisarką, wydającą własne czasopisma dla kobiet, zawierającą umowy z wydawcami, uczestniczącą w targach książki, a przede wszystkim kobietą świadomie definiującą swoje *credo* artystyczne. Mimo tych niekwestionowanych osiągnięć i pozycji na ówczesnym rynku wydawniczym Sophie Mereau-Brentano przez dziesięciolecia pozostawała pisarką zapomnianą, skrywającą się za swoim mężem Clemensem Brentanem. Do jej ponownego odkrycia przyczyniła się Sigrid Weigel, której artykuł z roku 1981 zapoczątkował badania feminologiczne, skoncentrowane wyłącznie na osobie Sophie Mereau-Brentano, a nie na mężu bądź mężczyznach z otoczenia pisarki (np. Schillerze, którego listy do Sophie drukowano bez uwzględnienia jej korespondencji)⁵. Do upowszechnienia twórczości S. Mereau-Brentano poprzez edycję do tej pory niedrukowanych tekstów, a także liczne projekty badawcze, przyczyniła się w znaczącym stopniu Katharina von Hammerstein⁶.

Tom trzeci serii Niemiecka Literatura Kobiet nieprzypadkowo koncentruje się na tych aspektach twórczości Sophie Mereau-Brentano, które obrazują jej etapy drogi pisarskiej, wpływ pola kulturowego na rozwój osobowości (Renata Dampc-Jarosz, Katowice), współpracę z Schillerem (Norbert Oellers, Bonn), współtworzenie historii literatury kobiet, w szczególności powieści epistolarnej w nawiązaniu do tradycji tego gatunku i jednej z pierwszych jego autorek – Sophie von La Roche (Karina Becker, Paderborn) oraz literacki obraz artystki w autobiograficznym opowiadaniu

⁵ Por. S. Weigel: *Sophie Mereau, 1770–1806*. In: *Frauen. Portraits aus zwei Jahrhunderten*. Hrsg. von H.J. Schultz. Stuttgart 1981, s. 20–33.

⁶ K. von Hammerstein zorganizowała w roku 2006 pierwszą konferencję poświęconą S. Mereau-Brentano, której owocem była monografia wieloautorska. Por. bibliografię.

Marie (Nina Nowara-Matusik, Katowice). Opracowania monograficzne zebrane w tej książce korespondują z pierwszymi w języku polskim edycjami powieści *Amanda i Eduard* oraz opowiadania *Marie*. W mniejszym stopniu analiza, interpretacja i dobór przełożonych na język polski utworów podejmują typowe dla autorki tematy: miłości, możliwości emancypacji kobiet czy autobiograficznego zapisu życia, gdyż stały się już one przedmiotem licznych opracowań. Pomocą w poszerzeniu wiedzy na ten temat może posłużyć niewątpliwie załączona bibliografia, obejmująca spis utworów Sophie Mereau-Brentano, jak i utworów poświęconych jej życiu i twórczości.

Renata Dampc-Jarosz

Indeks osobowy

- Amelung Heinz 30, 89
Arnim Achim von 7, 19–22, 27–31,
71, 91, 92
Arnim Bettina von 29, 91, 94
Augart Julia 7, 18, 21, 30, 90
- Basedow Johann Bernhard** 56
Becker Karina 9
Becker-Cantarino Barbara 53, 55,
57, 59, 93, 95
Behrens Jürgen von 21, 93
Berend Eduard 91
Berlinger Joseph 72
Biedrzynski Effi 93
Boccaccio Giovanni 20, 22
Bovenschen Silvia 59, 93
Boxberger Robert 30, 90
Böhme Wolfgang 94
Braun Julius W. 37, 96
Bremer Bettina 89
Brentano Clemens 7–9, 17–31, 33,
44, 50, 89–93, 96
Brinker-Gabler Gisela von 16, 17,
90, 93
Buschmeier Matthias 78, 93
Bürger Christa 8, 16, 93
Bürger Gottfried August 49
- Chmielowski Piotr 78
Corneille Pierre 20, 33, 47
Creuzer Georg Friedrich 21
- Dampc-Jarosz Renata 9, 13, 20, 72,
87, 90, 95
Dechant Anja 18, 67, 68, 90
Dörr Volker C. 57, 62, 93
- Fambach Oscar 43, 94
Feilchenfeldt Konrad 21, 93
Fetting Friederike 90
Fichte Johann Gottlieb 17, 64, 65,
66
Fink Gonthier-Louis 54, 94
Fischer Caroline Auguste 72
Fleischmann Uta 13, 15, 17, 21,
22, 90
Forster-Huber Therese 13
Fortmüller Heinz-Joachim 30, 93
Frindte Julia 94
Frühwald Wolfgang 21, 91, 93, 94
- Gajek Bernhard 94
Gallas Helga 68, 97
Gałęcki Jerzy 82, 95
Gellert Christian Fürchtegott 57,
61, 93
Genette Gérard 74
Gersdorff Dagmar von 15, 18, 23,
29, 33, 67, 89, 91
Gessner Salomon 290
Gnüg Hiltrud 94
Goethe Johann Wolfgang von 7, 8,
16, 27, 33, 37, 39–50, 52, 55, 57, 62,
69, 70, 77, 79, 80, 82, 91–97, 260

- Goniewski Konstanty 188
 Görres Joseph 21
 Göschen Georg Joachim 35
 Grabska Elżbieta 79, 96
 Grochowina Nicole 18, 91
 Gruber Sabine 14, 90, 94
 Guttermann Sophie 57
- Haberland Helga** 94
Haberstok Monika 8, 43, 94
Hahn Barbara 7, 94
Hammerstein Katharina von 9, 16, 17, 19, 38, 43, 72, 89–92
Hang Adelheid 67, 91
Hannemann Britta 20, 91
Herder Johann Gottfried 17, 80
Hippel Theodor 64, 65
Hohendahl Peter Uwe 54, 55, 94
Hooock-Demarle Marie-Claire 94
Horn Gisela 91
Horn Katrin 19, 22, 91, 92
Hölderlin Friedrich 45
Humboldt Wilhelm von 41
- Imhoff Amalie von** 8, 40, 49
- Jaroszyński Piotr** 79, 94
Jean Paul 17
Jost Erdmut 59, 94
- Kant Immanuel** 55–58, 62, 82, 87, 95
Kastinger Riley Helene M. 7, 15, 21, 22, 55, 66, 91
Kaszyński Stefan H. 43, 96
Kauffmann Kai 78, 93
Keller Gottfried 76
Kipp Johann Friedrich 17, 18, 24, 30, 67, 68
Kleßmann Eckart 13, 95
Konersmann Ralf 88, 95
Körner Christian Gottfried 47
Kühn Peter 95
- La Roche Sophie von** 9, 19, 52–70, 93, 94, 96
Langer Ernst Theodor 45
Langhans Maria Magdalena 271
Lämmer Manfred 52, 95
Lessing Gotthold Ephraim 45
Lindner Friedrich Ludwig 67, 68
Litwiniuk Jerzy 43
Loster-Schneider Gudrun 59, 95
Ludwig Karola 17, 90
- Martin Judith E.** 72, 95
Maurer Michael 61, 95
Mendelssohn Moses 14
Mereau Friedrich Ernst Carl 14, 15, 33, 34, 35, 67
Mereau Gustav 17
Mereau Hulda 18
Michaelis Johann David 14
Migge Walther 30, 91
Minor Jakob 34
Moens Herman 89
Monteskusz, właśc. Charles Louis de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu 20
Morrien Rita 52, 95
Möhrmann Renate 16, 94
- Nahl Johann August** 271
Namowicz Tadeusz 73, 95
Nicolai Christoph Friedrich 45
Niemayer Anton 33
Novalis, właśc. Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg 72
Nowara-Matusik Nina 9, 83, 88, 96
- Oellers Norbert** 9, 25, 32, 34, 37, 50, 51, 72, 95
Otto Christian 17
- Pehnt Wolfgang** 94
Piechota Marek 73, 97
Pierer Johann Friedrich 14, 30

- Pikulik Lothar 87, 95
 Platon 78, 87
 Poprzęcka Maria 79, 96
 Priebe Claudia 17, 92
 Prokopiuk Jerzy 81, 96
- Ramm Elke** 95
- Reichardt Johann Friedrich 43
 Reimer Georg Andreas 22
 Reinhardt Karl Friedrich 37, 43
 Reinhardt-Becker Elke 84, 95
 Richardson Samuel 52
 Ridderhoff Kuno 52, 96
 Rissel Heribert 56, 96
 Ritter Heidi 55, 96
 Rousseau Jean-Jacques 20, 52, 53,
 55, 56, 59, 78, 88, 96, 131
 Runge Anita 8, 92, 96
- Sabova Lucia** 92
Safona 43
 Savigny Friedrich Carl von 21
 Schaub Gerhard 24, 96
 Schelling Friedrich Wilhelm Joseph
 von 17
 Schiller Friedrich von 7–9, 15, 17,
 18, 20, 25–28, 30–35, 37, 38, 39,
 40, 42–45, 47–49, 72, 80, 81, 87,
 88, 96, 188
 Schindel Carl Wilhelm Otto August
 von 29, 92
 Schlaffer Hannelore 17, 96
 Schlegel August Wilhelm von 17,
 Schlegel Dorothea 13, 17, 20
 Schlegel Friedrich von 17, 18, 35,
 42
 Schlegel-Schelling Caroline 13, 17,
 20, 32
 Schmeling Manfred 54, 94
 Schmid Wilhelm 57, 96
 Schmidt Georg Philipp 18, 39
 Schmidt-Funke Julia A. 22, 92
 Schmidts Ludwig 53
 Schneider Angelika 89
- Scholz-Lübbering Hannelore 83,
 96
 Schröder Hannelore 64, 93
 Schubart Carl 14
 Schubart Gotthelf 14
 Schubart Henriette 14, 20, 29
 Schultz Hans Jürgen 9, 68, 92
 Schulz Gerhard 71, 97
 Schwarz Gisela 16, 17, 19, 22, 29,
 47, 92
 Schwarz Helga 92
 Seiffert Hans Werner 30, 54, 91
 Shaftesbury Anthony Ashley 79,
 96
 Siemek Marek J. 49
 Soden Julius von 16
 Staal Marguérite-Jeanne 47
 Staël Anne Louise Germaine
 de 47, 48, 72
 Stefańska Elżbieta 79, 96
 Stein Charlotte von 8
 Steinbrügge Liselotte 92
 Stephan Inge 55, 79, 80, 96, 97
 Stern Carola 13, 97
 Stern Ludwig 90
 Strzałkowski Julian 73, 97
 Susman Margarete 97
 Szewczyk Grażyna B. 87, 95
 Szumiec Anna 73, 97
- Tatariewicz Władysław 77, 78,
 79, 97
 Teichmann Albert 15, 92
 Tieck Friedrich 17
 Tieck Ludwig 8, 17, 73, 83
 Tieck-Bernardi-Knorring Sophie 8
 Touaillon Christine 16, 97
 Treder Ute 68, 97
- Unger Friederike Helene 79
- Varnhagen von Ense Karl August
 29

Na okładce wykorzystano – za zgodą i dzięki uprzejmości Princeton University Art Museum – *Portrait of Sarah Harrop (Mrs. Bates) as a Muse, 1780–81* autorstwa Angeliki Kauffmann

Redakcja Katarzyna Więckowska

Projekt okładki i stron działowych Emilia Dajnowicz

Łamanie Marek Zagniński

Redaktor inicjujący Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2021:

Copyright © 2021 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.01.2022

publikacja dostępna na licencji

Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach

4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0002-5071-5034>

 <https://orcid.org/0000-0002-7088-0395> <https://doi.org/10.31261/PN.4015>

Sophie Mereau-Brentano : „Dyletantka” na weimarskim parniasie / redakcja Renata Dampc-Jarosz, Nina Nowara-Matusik. - Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020. - (Niemiecka Literatura Kobiet ; 3)

ISBN 978-83-226-3969-6
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3970-2
(wersja elektroniczna)

ISSN 2719-8170

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail:wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:

Volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Księcia Witolda 7–9

71-063 Szczecin

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 20,0 + wklejka. Liczba arkuszy wydawniczych: 16,5. Publikację wydrukowano na papierze offset. kl III, 90 g. PN 4015. Cena 34,90 zł (w tym VAT).